

УДК 635.976/.977: 582.734.6

В.М. МЕЖЕНСЬКИЙ

Артемівська дослідна станція розсадництва Інституту садівництва УААН
Україна, 84571 Донецька обл., Артемівський р-н, с. Опитне, вул. Ілліча, 7

**ДЕКОРАТИВНІ СОРТИ LOUISEANIA TRILOBA (LINDL.) PACHOM.
ТА ЇЇ ГІБРИДИ В УМОВАХ ПІВДЕННОГО СХОДУ УКРАЇНИ**

Наведено результати інтродукційного вивчення 9 сортів луїзеанії трилопатевої та 6 сортів прунозеанії в умовах південного сходу України. Для гібридів *Louiseania triloba* (Lindl.) Pachom. × *Prunus cerasifera* Ehrh. запропоновано нову комбінацію — × *Prunoseania arnoldiana* (Rehder) Mez. comb. nov.

Серед весняноквітучих кущів високою декоративністю вирізняється махрова форма луїзеанії трилопатевої (*Louiseania triloba* (Lindl.) Pachom.) [1, 10]. Її часто звать махровим мигдалем (*Amygdalus triloba* (Lindl.) Ricker), або махровою сливою (*Prunus triloba* Lindl.). Це пов'язано з тим, що частина систематиків відносять її до роду *Amygdalus* L. [4, 14] або до підроду *Amygdalus* (L.) Focke роду *Prunus* L. s. l. [12, 13, 15]. Ми погоджуємося з виокремленням її в рід *Louiseania* Carr. [2, 5, 8]. У системі підроду *Amygdaloideae* (Juss.) Arn. (*Prunoideae* Horan.) рід *Louiseania* є близьким до родів *Microcerasus* Webb emend Sprach та *Prunus* L. s. str. і віддалений від родів *Amygdalus* та *Armeniaca* Scop. [2].

Вирощують *L. triloba* в Китаї та Кореї, де вона давно введена в культуру. Першою до Європи у 1855 р. завдяки Р. Фортюну потрапила махрова форма як більш декоративна [12, 13]. Сортівий склад луїзеанії нечисленний. Відомі сорти 'Multiplex' (= 'Plepa') з рожевими багатопелюстковими квітками, 'Atropurpurea' — з дрібнішими й менш махровими темно-рожевими квітками, 'Petzoldii' — з напівмахровими квітками і нелопатевими листками та 'Truncata', що має листки зі зрізаною верхівкою [12, 13, 16].

Навіть у Китаї сортимент луїзеанії є невеликим, там культивують під китайськими назвами такі самі сорти, що і в Європі та Північній Америці, наприклад, 'Atropurpurea' ('Luangzhi'), 'Petzoldii' ('Langzhi'), 'Truncata' ('Dinie') [10]. Відомий також білоквітковий гібрид дикої форми *L. triloba* var. *simplex* (Bunge) Rehder з *Prunus cerasifera* Ehrh., який отримав назву *Prunus ×arnoldiana* Rehder [12, 13].

Важлива робота з удосконалення сортименту луїзеанії проведена українським садівником-аматором В.М. Баточенком [1]. Використовуючи насіння від вільного запилення та здійснивши цілеспрямовані схрещування луїзеанії з різними видами сливи, він створив низку сортів, що не мають світових аналогів.

Оскільки проблема розширення та вдосконалення видового та сортового складу культурної арборифлори України є нині актуальною, ми зібрали колекцію декоративних зразків луїзеанії та її гібридів з метою дослідження й визначення найкращих сортів. До неї ввійшли також сорти селекції В.М. Баточенка, які ми отримали від автора: 'Kateryna', 'Kyivska', 'Lena', 'Olesja', 'Pamjati Machmeta', 'Ruslana', 'Snigy Uimury', 'Svitanok', 'Tanjusha', 'Vesnjanika', 'No. 34', 'No. 81', 'No. 154'. З Кримської селекційно-дослідної станції

Характеристика сортів і форм луїзеанії та прунозеанії (2006—2008)

Сорт, форма	Походження	Габітус	Висота, м	Початок цвітіння, дата			Тривалість цвітіння, днів		
				2006	2007	2008	2006	2007	2008
Svitanok	<i>L. triloba</i> (Lindl.) Pachom.	Кущ	2,5	28.04	22.04	14.04	13	11	6*
Rozovaja No. 2	<i>L. triloba</i>	Кущ	2,8	01.05	27.04	14.04	14	15	13
Ruslana	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus</i> ssp.	Дерево	3,7	02.05	25.04	15.04	8	15	10
Kyivska	<i>L. triloba</i>	Кущ	2,2	05.05	29.04	15.04	12	10	12
Olesja	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus cerasifera</i> Ehrh.	Дерево	2,6	06.05	29.04	15.04	10	11	10
No.81	<i>L. triloba</i>	Кущ	1,6	06.05	01.05	15.04	12	13	12
Pamjati Machmeta	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus domestica</i> L.	Дерево	2,2	07.05	29.04	16.04	12	13	13
Snigy Uimury	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus</i> ssp.	Кущоподібне дерево	2,3	08.05	01.05	16.04	13	14	14
Vesnjanika	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus cerasifera</i>	Дерево	3,1	08.05	29.04	17.04	10	16	11
Tanjusha	<i>L. triloba</i>	Кущ	1,8	06.05	01.05	18.04	14	11*	13*
No.34	<i>L. triloba</i> × <i>Prunus</i> ssp.	Кущоподібне дерево	2,7	09.05	01.05	18.04	11	13	20
Kateryna	<i>L. triloba</i>	Кущ	1,8	09.05	02.05	18.04	8	11	13
Plena	<i>L. triloba</i>	Кущ	1,8	10.05	06.05	21.04	9	12	9*
Lena	<i>L. triloba</i>	Кущ	2,2	09.05	06.05	25.04	10	11	15
No.154	<i>L. triloba</i>	Кущ	2,2	13.05	10.05	25.04	10	9	15

(Росія) отримали сорт 'Rozovaja No. 2', з декоративних насаджень м. Артемівська — сорт 'Plena'.

Живці щепили до крони дерев різних кісточкових культур, окулірували на сіянцях аличі. Однорічні саджанці висаджували за схемою 5 × 1,5 м у колекційному саду Артемівської дослідної станції розсадництва та її дослідному господарстві. Ґрунти — чорнозем звичайний на лесоподібному суглинку. Ділянка розташована на богарі.

Дослідження проводили за методиками [3, 9]. Стійкість до чинників довкілля оцінювали за універсальною 9-бальною шкалою [7].

Сорти і форми 'Kateryna', 'Kyivska', 'Lena', 'Plena', 'Rozovaja No. 2', 'Svitanok', 'Tanjusha', 'No. 81', 'No. 154' належать до *L. triloba* (таблиця). Інші сорти є гібридами луїзеанії трилопатевої з різними видами

сливи. Материнську форму, від якої походить сорт 'Snigy Uimury', було запилено спочатку пилком *Prunus salicina* Lindl., а потім дозапилено пилком *Prunus domestica* L. та *P. cerasifera* Ehrh. Сорт 'Pamjati Machmeta' було створено при запиленні луїзеанії пилком *Prunus domestica* L. Сорти 'Olesja' та 'Vesnjanika' — в комбінації схрещування *L. triloba* × *P. cerasifera*. Такі гібриди описані в ботанічній літературі як *Prunus ×arnoldiana* Rehder [12, 13, 15]. Ми дотримуємося концепції роду *Prunus* s. str. і вважаємо за доцільне виокремити гібриди *Louiseania* × *Prunus* у рід ×*Prunoseania* Mez. [6]. Тоді гібриди *L. triloba* × *P. cerasifera* належатимуть до ×*Prunoseania arnoldiana* (Rehder) Mez. comb. nov. (*Prunus ×arnoldiana* Rehder, 1920, *J. Arnold Arb.* 2: 121; 1940, *Man. Cult. Trees Shrubs*: 468; Bean, 1976, *Trees Shrubs Brit. Isl. ed.* 8, 3: 415; Krüssmann, 1978, *Hand. Laubgeh.* 3: 18).

Квітки				Наявність плодоношення	Стійкість до моніліального опіку, бали		
діаметр, см	колір	середня кількість пелюсток, шт.	максимальна кількість пелюсток, шт.		2006	2007	2008
2,0	Світло-рожевий	5	5	—	3	5 (2)	2
2,5–3,0	Рожевий	21–26	32	+	8	8	3
2,5–3,0	Світло-рожевий	5	10	—	9	9	8
2,5–3,0	Рожевий	13–17	21	+	9	5 (1)	2
3,0–3,5	Світло-рожевий	5	7	+	9	9	9
2,5–3,0	Темно-рожевий	13–15	17	—	3	3	2
3,5–4,0	Рожево-білий	20–24	29	—	9	5	2
3,5–4,5 (5,5)	Світло-рожевий	18–25	43	+	5	7	7 (2)
3,5–4,0	Світло-рожевий	14–17	30	+	9	8	8
2,5–3,0	Темно-рожевий	23–31	46	—	3	2 (1)	2
3,0–3,5	Темно-рожевий	19–22	30	+	9 (5)	9 (5)	8 (2)
3,0–3,5	Темно-рожевий	15–17	24	—	5 (1)	3 (2)	2
3,0–3,5	Рожевий	31–35	48	—	5	3 (2)	2
3,0	Рожевий	24–40	50	—	5	5 (2)	2
2,5	Темно-рожевий	25–32	56	—	3	5 (1)	5

Примітка: * Цвітіння було припинено внаслідок моніліального опіку.

Гібриди луїзеанії з видами сливи набувають деревоподібного габітусу, тоді як луїзеанії притаманна кущова форма. У п'ятирічному віці саджанці луїзеанії, щеплені на сіянцях аличі, досягають висоти 1,6–2,8 м, а гібриди луїзеанії з видами сливи — 2,2–3,7 м (рис. 1).

Листки у сортів луїзеанії від видовжено-еліптичних і еліптичних до широкоеліптичних та оберненояйцеподібних, з гострою верхівкою, пилчасті, розміри листової пластинки — 2,0–4,5 × 5–8 см, довжина черешка — 0,5–1,0 см (рис. 2). У межах пагона форма листової пластинки варіює, набуваючи інколи трилопатевої форми. У прунозеанії розміри листової пластинки дещо більші — 3–5 × 6–11 см, довжина черешка — 1,0–1,5 см. Листкова пластинка вздовж центральної жилки часто слабо або сильно опукла.

Висока декоративність луїзеанії зумовлена рясним цвітінням, яке триває залежно

Рис. 1. Дерева сорту 'Vesnjancka'

від сорту від 8 до 16 діб. На тривалість цвітіння впливають генотип й умови року. Першим зацвітає 'Svitanok', а останнім — форма 'No. 154'. У цілому період цвітіння сортів луїзеанії та її гібридів становить 25–27 діб.

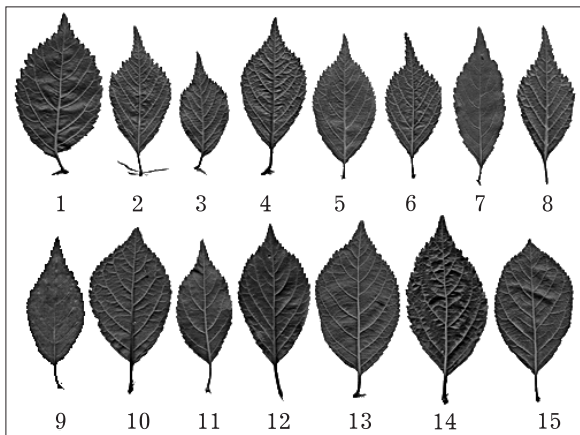

Рис. 2. Листки: верхній ряд: 1 — 'Rozovaja No. 2'; 2 — 'Plena'; 3 — 'Kyivska'; 4 — 'Svitanok'; 5 — 'Lena'; 6 — 'Kateryna'; 7 — 'Tanjusha'; 8 — 'No. 154'; нижній ряд: 9 — 'No.81'; 10 — 'Vesnjancka'; 11 — 'Olesja'; 12 — 'Ruslana'; 13 — 'Snigy Uimury'; 14 — 'Pamjati Machmeta'; 15 — 'No. 34'

Таким чином, використовуючи в декоративних насадженнях різні форми, можна досягти ефекту безперервного цвітіння впродовж майже місяця.

Досліджувані сорти відрізняються за розміром квіток, кількістю пелюсток та їхнім кольором. Найменші квітки (2 см діаметром) має 'Svitanok'. Інші сорти можна розподілити на три групи: з квітками діаметром 2,6–3,0 см ('Kyivska', 'Lena', 'Rozovaja No. 2', 'Ruslana', 'Tanjusha', 'No. 81', 'No. 154'), 3,1–3,5 см ('Kateryna', 'Olesja', 'Plena', 'No. 34'), 3,6–4,0 см ('Pamjati Machmeta', 'Snigy Uimury', 'Vesnjancka'). У сорту 'Snigy Uimury' трапляються квітки до 4,5 см і навіть 5,5 см у діаметрі (рис. 3). У 2008 р. на пагонах сорту 'Lena', щепленого в крону іншого дерева, разом з типовими квітками, спостерігали квітки, більші за розмірами, які мали по декілька зрослих плодолистиків і більшу кількість пелюсток (рис. 4).

Колір пелюсток варіює від світло-рожевого до рожевого й темно-рожевого. Під час цвітіння спостерігається вигорання кольору й освітлення пелюсток.

Рис. 3. Квітка сорту 'Snigy Uimury'

Рис. 4. Квітка сорту 'Lena' з кількома плодолистиками

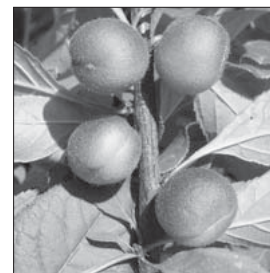

Рис. 5. Плоди сорту 'Kyivska'

Квітки поширеного сорту 'Plena' в умовах південного сходу України складаються в середньому з 31–35 пелюсток, зрідка їхня кількість може досягати 48. Сорт 'Kyivska' поступається йому за розмірами квіток і ступенем махровості. Його квітки мають у середньому 13–17 пелюсток, максимум — 21. На відміну від сорту 'Plena', який не дає плодів, сорт 'Kyivska' формує схоже насіння (рис. 5) і є родоначальником інших сортів селекції В.М. Баточенка. Його нащадки — 'Lena', 'Tanjusha', 'No. 154' — не поступаються або перевершують за махровістю сорт 'Plena'.

Сорти 'Olesja', 'Ruslana', які є міжродовими гібридами, мають прості, немахрові квітки, хоча окремі квітки можуть мати до 7–10 пелюсток. Інші сорти міжродового походження мають махрові квітки із 14–25 (максимально 43) пелюстками.

Серед сортів луїзеанії, окрім 'Kyivska', рясно плодоносить 'Rozovaja No. 2'. Серед сортів міжродового походження відносно добре плодоносять 'Vesnjancka' та 'No. 34'. Поодинокі плоди формують 'Olesja' і 'Snigy Uimury'. Насіннєве потомство є варіабельним за ознаками декоративності.

Плоди луїзеанії сягають 1,5 см у діаметрі і мають сухий м'якуш. У сливово-луїзеанієвих гібридів плоди до 2,0–2,5 см у діаметрі, із сухуватим, напівсоковитим або соковитим м'якушем, за смаком гіркуваті.

Досліджувані сорти є достатньо зимовими посухостійкими в умовах південного сходу України. Після дуже суворої зими 2005–2006 рр., коли температура повітря знижувалася до -36°C , обмерзання пагонів не виявлено, всі дерева рясно цвіли. Шкідники не завдають суттєвої шкоди рослинам. Найчастіше рослини хворіють на моніліальний опік.

Нова раса збудника моніліозу — *Monilia cinerea* Vov. — останніми роками уражує багато видів абрикоси, вишні, мікрочишні, сливи, луїзеанії тощо. Розвиток хвороби найчастіше спостерігається у разі вологої погоди під час цвітіння, коли збудник крізь квітки проникає у внутрішні тканини рослини, призводячи до їхнього всихання [11]. Поширюючись луб'яними тканинами кори, гриб спричиняє відмирання гілок. При сильному ураженні рослина гине.

Аналіз даних за три роки свідчить про збільшення ступеня ураження сортів луїзеанії моніліальним опіком, що пов'язано з погодними умовами та з нагромадженням інфекційного фону. Дощова погода призводила до підвищення середньодобової відносної вологості повітря, яка перевищувала середню впродовж декількох днів, що сприяло поширенню конідій збудника хвороби і зараженню рослин.

Найсильніше від моніліозу страждали сорти 'Svitanok', 'Kyivska', 'No. 81', 'Tanjusha', 'Kateryna' та інші, які є чутливими й дуже чутливими до хвороби (2–3 бали), найменше — сорти прунозеанії 'Ruslana', 'Vesnjanika', 'Olesja'. Останні впродовж усіх років спостережень характеризувалися виключно високою стійкістю (9 балів), не маючи ознак ураження, або дуже високою стійкістю (8 балів), з незначним ураженням органів. Спостері-

гали зміну стійкості рослин залежно від умов зростання. Так, сорти луїзеанії, щеплені в крону інших кісточкових дерев, зростаючи в умовах загущення, сильніше страждали від моніліозу, іноді навіть гинули (бал 1).

Зазвичай хімічні заходи боротьби з грибними хворобами полягають у ранньовесняному обприскуванні 1% ДНОК та 1% бордоською рідиною або її замінниками до і після цвітіння. Доцільно застосовувати під час цвітіння препарати системної дії, наприклад, 0,2% фундазол чи його аналоги, які мають не тільки захисну, а й лікувальну властивість. Гілки, уражені моніліозом, вирізують й спалюють.

Таким чином, досліджувані сорти луїзеанії трилопатевої та прунозеанії мають високу декоративність і можуть використовуватися у зеленому будівництві. Найкращими для вирощування є сорти 'Kateryna', 'Svitanok', 'Olesja', 'Pamjati Machmeta', 'Plena', 'Rozovaja No. 2', 'Ruslana', 'Snigy Uimury', 'Vesnjanika', 'No. 154'. Сорт 'Olesja' є виключно стійким, а сорти 'Vesnjanika' та 'Ruslana' — дуже стійкими до ураження монілією.

1. Баточенко В. Теперь ее зовут луизиания // Цветоводство. — 1996. — № 2. — С. 10–12.

2. Еремін Г.В., Юшев А.А., Новикова Л.Н. Род *Louiseania* Carr. и его селекционное значение // Бюл. ВНИИ растениеводства. — 1985. — Вып. 147. — С. 31–35.

3. Зайцев Г.Н. Фенология древесных растений. — М.: Наука, 1981. — 120 с.

4. Замыслова Р.В., Лозина-Лозинская А.С. Миндаль — *Amygdalus* L. // Деревья и кустарники СССР. — М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1954. — Т. 3. — С. 714–731.

5. Ломакин Э.Н., Юшев А.А. О роде *Louiseania* Carr. // Бюл. ВНИИ растениеводства. — 1978. — Вып. 81. — С. 17–23.

6. Меженский В.Н. Коллекция нетрадиционных плодовых культур в Артемовском научно-исследовательском центре Института садоводства УААН // Пром. ботаника: Сб. науч. тр. / Донецкий ботан. сад. — 2005. — Вып. 5. — С. 109–113.

7. Меженський В.М. Уніфікування шкал оцінок, що застосовуються при інтродукції деревних рослин // Інтродукція рослин. — 2007. — № 4. — С. 26—37.

8. Пахомова М.Г. О восстановлении рода *Louiseania* Carr. // Ботан. мат. Гербария Ин-та ботаники АН УзССР. — 1959. — Т. 15. — С. 30—32.

9. Программа и методика сортоизучения плодовых, ягодных и орехоплодных культур / ВНИИС. — Мичуринск, 1973. — 492 с.

10. Сычов А. Очаровательная луизеания // В мире растений. — 2007. — № 3. — С. 12—17.

11. Шестопал З.А., Файфер Д.Г., Шестопал Г.С. Довідник з інтегрованого захисту плодово-ягідних культур від шкідників і хвороб. — Львів: Біблос, 1999. — 235 с.

12. Bean W.J. Trees and shrubs hardy in the British Isles. — L.: John Murray, 1976. — Vol. 3. — 973 p.

13. Krüssmann G. Handbuch der Laubgehölze. — Berlin; Hamburg: Paul Parey, 1978. — Bd. 3. — 496 S.

14. Lingdi Lu, Bartholomew B. *Amygdalus* Linnaeus // Flora of China. — 2003. — Vol. 9. — P. 391—395.

15. Rehder A. Manual of cultivated trees and shrubs hardy in North America. — N.Y.: Macmillan, 1949. — 930 p.

16. Rosenmandel. — [Cited 2008, 24 May]. — Available from: <<http://sv.wikipedia.org/wiki/Rosenmandel>>.

Рекомендував до друку
П.А. Мороз

В.Н. Меженский

Артемовская опытная станция питомниководства
Института садоводства УААН,
Украина, Донецкая обл., п. Опытное

ДЕКОРАТИВНЫЕ СОРТА LOUISEANIA
TRILOBA (LINDL.) PACHOM. И ЕЕ ГИБРИДЫ
В УСЛОВИЯХ ЮГО-ВОСТОКА УКРАИНЫ

Приведены результаты интродукционного изучения 9 сортов луизеании трехлопастной и 6 сортов прунозеании в условиях юго-востока Украины. Для гибридов *Louiseania triloba* (Lindl.) Pachom. × *Prunus cerasifera* Ehrh. предложена новая комбинация — ×*Prunoseania arnoldiana* (Rehder) Mez. comb. nov.

V.M. Mezhenskyj

Artemivsk Nursery Experimental Station
of the Institute of Horticulture of UAAS,
Ukraine, Donetsk Region, Opytne

INVESTIGATION OF ORNAMENTAL CULTIVARS BOTH LOUISEANIA TRILOBA (LINDL.) PACHOM. AND ITS HYBRIDS UNDER THE CONDITIONS OF THE SOUTH-EAST OF UKRAINE

Results of introduction investigations both 9 cultivars of *Louiseania triloba* (Lindl.) Pachom. and 6 cultivars of *Louiseania* Carr. × *Prunus* L. hybrids under the conditions of the South-East of Ukraine have been presented. The new combination ×*Prunoseania arnoldiana* (Rehder) Mez. comb. nov. for the hybrids of *Louiseania triloba* × *Prunus cerasifera* Ehrh. is proposed.